

טורי מיכלסון שמואל
13317
בן רחל וצבי
נולד ב- 1921
התגייס לצה"ל ב- 1948
שרת בגדוד "ברק" (12)
נפל ב- 18.5.1948
בקרב על צמח.

מינלסטון שמואל

בן רחל וצבי, נולד בשנת 1921 בעיר פיוטרקוב, פולין. היה בעל השכלה יסודית. בשנת 1934 עלה ארצה וכאן עבד כפועל-אריזה ואחר-כך בליטוש יהלומים. היה מסור לביתו ותומך באמו. במשך שנים רבות היה חבר ה"הגנה" ופעיל בהגנת תל-אביב מן הימים הראשונים של חודש דצמבר 1947. מכאן הועבר לאזור עמק-הירדן, השתתף בפינוי הילדים מוגשר ובהגנת שער הגולן. היה חייל ביחידה שהחזיקה בבניין משטרת צמח עם פלישת הצבא הסורי. בניין זה נכבש על-ידי הסורים. לאחר שהמקום נכבש שוב על ידינו אי-אפשר היה לזהות את החללים והם הובאו למנוחת-עולמים בקבר-אחים בבית-הקברות הצבאי ברגניה א'. בני משפחתו של המנוח קיוו במשך זמן רב כי הוא נמצא בשבי הסורי, אך ברבות הימים נואשו מתקווה זו.

לאחר פינוי הריסות משטרת צמח נמצא מכתב אשר כתב לבני משפחתו ולא הספיק לשולחו. על המכתב רשום תאריך 17 במאי, יום נפילת בניין המשטרה. במכתב זה כתב כי הוא נמצא בצמח, ושלום לו וכי מפגיזים את הבניין. לדבריו אין בכך כלום, ועיקר דאגתו לבני משפחתו בתל-אביב המופצצת. עליו להפסיק את המכתב כי מפקדו קורא לו... לפי תעודה זו נפל בצמח ביום ט' באייר תש"ח (18.5.1948).

מדינת ישראל
משרד הביטחון
ארכיון צה"ל ומערכת הביטחון

טלפון: 03-314141

מספר: 321-65

תאריך: 29.8.88
באלול תשמ"ח

29.8.88

לכבוד

נחום ברבה

ארכיון קיבוץ שער הגולן

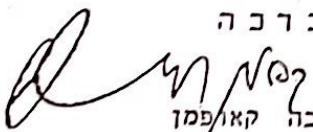
דאר נצ עמק הירדן 15145

הגדרון: פרסום מתוך ר"ח ועדת שאלתיאל

צל שער הגולן ומסדה בתש"ח

הנני להודיעך שבקשתך מיום 28.7.88 בנושא הנ"ל אושרה.

בברכה

מיכה קאפון

הממונה על עזרי חקר ועיון

שער הגולן

קרב בו השתתף

השעות שקדמו לנטישה

המודעות למצבם חודר לתודעת אנשי מסדה ושער הגולן טיפין טיפין: עם בוקר נשמעים הדי המלחמה מצמח אך מה קורה שם לא מחוור דיו. אחר כך באה הוצאת מחלקת התגבורת ותותחי 20 מ"מ (כולל מכשיר הקשר שבאמצעותו נשמר הקשר עם מטה הגדוד). מהלך זה שבא ללא כל הסבר הוליד ניחושים "כי הפיקוד רואה את המצב אצלנו כאבוד, ופקד על נסיגת הצבא מחשש לכיתורו ונפילתו בידי האויב" (1) "אנחנו מטרה עזובה להפצה והרעשה, לא מקיימים איתנו קשר. אין לנו ידיעות מהחוץ. האנשים תשושים. לא יכולים להגיש אוכל. הקשר בין העמדות כמעט ואיננו..." (2), געיית הפרות הצמאות והפצועות הכלואות ברפת עוד מוסיפה תחושת אובדן מחלחלת... וגבעות תל אל קסר נראו כמו נחיל ארבה שחור שנחת עליהן: אלפי ערבים הממתינים כעדת עייטים לעוט על הפגרים...

במסדה השתררה "הרגשה קשה בדבר אפשרות העמידה של הכוח הקטן בשני המשקים אגב סכנה מתמדת לכיתור מצד האויב וחסימת כל דרכי הקשר וקבלת עזרה ע"י השתלטות הערבים על דרכי הקשר שלנו..." (3) תנועת השריון הסורי לכיוון אפיקים מסדה ושער הגולן (4) מעוררת חרדה מפני ניתוק, הרופא קם והסתלק מהמקום, ומפקד החבל בולט בהעדרו מהמקום כל ימי המערכה. הניצוץ האחרון של תקווה שנוטר, היה בעזרת השכנים, קיבוצי עמק הירדן הותיקים שבעורף.

אבל עזרה זו לא באה וחסרונה הורגש במיוחד בשעות האלה של יום ג' - 18/5. שליחים שיצאו לאפיקים ולכנרת כדי לברר מה קורה, ונהג ששב מכנרת בדרכי עפר עקיפות מביאים לבסוף את האינפורמציה המלאה על נפילת צמח והמשטרה, ורק כשנודע כי בכנרת עסוקים הכל בהשגת כלי רכב לפינוי, ומאפיקים כבר מפנים את עדר הבקר, רק אז הותר לשני המשקים להשלים את פינוי האוכלוסיה הבלתי לוחמת... (5)

הנסיגה האחרון לקבל הוראות מהמטה בכנרת נעשה מתחנת האיתות בשער הגולן כפי שהדברים עולים משתי התעודות הבאות שהועלו על הכתב שלושה חדשים אחר האירועים:

פרטי כל (6)

ב- 18/5 בשעה 20:30 בערך הייתי אחראי בתחנת האיתות של קבוצת כנרת ששימשה כתחנה נפתית ותחנת מטה של גדוד 12. איתי עבדו:

1. עזריאל שיין (כיום גדוד 12).
2. רפאל גדעון (נפת כנרת).
3. לבנה תג'ר (נפת כנרת).

בשעה 20:30 בערך שידרתי מברק שנמסר לי ע"י המטה לשער הגולן ולמסדה התוכן היה (לפי זכרון י.מ.):

"עליכם להוציא עם חשכה את כל האוכלוסיה הבלתי לוחמת ולהשאיר בכל נקודה

50-60 לוחמים עם שירותים. על האנשים להופיע בקבוצת כנרת עד לשעה 22:00 היות ולא היה לי קשר ישיר עם מסדה, ביקשתי בגמר המברק להעבירו לשם. התשובה משער הגולן הגיעה לאחר דקות מספר וזו תכנה בערך: "מה עלינו לעשות, אנחנו מחכים לתשובתכם תוך רבע שעה".

התשובה של המטה הגיעה לתחנת האיתות בכנרת כעבור 40 רגעים בערך וזו לשונה בערך (זכרון). "מלאו את ההוראות".... יותר לא זוכר). ניסיתי להתקשר עם שער הגולן כדי להעביר את ההודעה אבל משום מה לא באה תשובה.

נרשם מפי אליהו אברמוביץ' ביום 15/8/48 ע"י יהודה מוזס.
חתום. (-) אליהו אברמוביץ'

פרטיכל שער הגולן - מסדה (7) 18/5/48

ב-18/5 בשעה 20:30 בערך, הייתי לבדי בתחנת האיתות בשער הגולן והמשכתי את קשר הראיה עם קבוצת כנרת (בפנס). עם מסדה לא הצלחתי להקים את הקשר באותו הערב. הקשר האחרון היה ערב לפני זה. ביום סידרנו תחנה משותפת עם הליוגרף בשער הגולן. בשעה 20:30 בערך הגיעה תשדורת מקבוצת כנרת בזו הלשון (לפי הזכרון י.מ.) "עליכם להשאיר במקום 50 או 60 לוחמים עם שרותים על יתר האנשים להופיע עד שעה 23:00 בכנרת". המברק הזה כמו כל המברקים היה משותף למסדה, אבל לא יכולתי למסור אותו כי עם מסדה לא היה קשר. המברק נמסר מיד בקבלתו למטה האזור ושם קיבלתי את ההודעה על עזיבת מסדה שהובאה ע"י שני שליחים מהם...

בשעה 20:40 שידרתי לפי הוראת מזכירות המשק הודעה לקבוצת כנרת בזו הלשון: "מסדה הודיעו לנו כי הם עוזבים כולם את המשק. נשארנו מבודדים ואיננו יכולים להשאר. הודיעו לנו תוך רבע שעה היכן 50 הלוחמים שלנו צריכים להתייצב". הנני בטוח כי המברק הזה התקבל בקבוצת כנרת, כי עליו התקבל האישור המקובל לפי תהליך האיתות בגמר מברקים שנתקבלו ותכנס מובן וברור.

בשעה 21:15 הגיע מברק מקבוצת כנרת בזו הלשון: "מה עם מנ?" (מנ-מנחמיה קיצור שם התחנה). הינחתי שמתכוונים למד (מסדה) ועניתי כמה פעמים בבקרת שם התחנה של מסדה. לבסוף שלחו את המילה המלאה - מנחמיה. על כך עניתי: "אתם מתכוונים למסדה אבל הם אינם כבר". התשובה מכנרת: "האם העברתם את הוראת הפינוי למנחמיה?"

לא היה לי אף פעם קשר אתם כי זה לא היה מתפקידי, ואין גם קו ראייה למנחמיה. בגמר המברקים הנ"ל סגרתי את התחנה (שעה 21:30 בערך). בניגוד להוראת תחנת כנרת קיבלתי פקודה מאת מזכיר המשק להופיע במפקד האוכלוסייה

קיבוץ שער הגולן ב- 1948

הקיבוץ בהפגזה

הקרב בו השתתף שמואל ז"ל

יום שני, 26 באפריל.

העתונים, שהגיעו למחרת החג, מודיעים באותיות של קידוש-הלבנה על הכרזת המלחמה של עבדאללה. הפרשנים שבחבורה מנחשים ניחושים, ומצב-הרוח הוא של ערב-מאורעות.

את המתיחות מפיג הפסנתרן פ., שלא חשש לבוא גם לנקודת-גבול זו. אבל המישה רגעים לפני התחלת הקונצרט מופיע מפקד-המקום ומודיע על מצב הכן. כהרף-עין מתרוקן חדר האוכל, — איש לעמדתו ומקומו.

מכבים את האורות. מתברר, כי שירת-מכוניות גדולה של ערבים מתקרבת לעבר גשר, אלא שהקולות הבוקעים מהם אינם מעידים על תרועת-מלחמה. בכיות ילדים וצעקות נשים וקללות ערביות לרוב מוכיחות, כי אין זו אלא שיירה של פליטים ערבים, הנמלטים מן הארץ.

כיון שכך, — חוזרים כולנו אל חדר-האוכל, אלא שהשעה כבר קרובה לחצות. הפסנתרן מתרשם, כמובן, ממאורע זה, אך השעה המאוחרת אינה מפחידה אותו כלל. הוא ניגש לפסנתר והצלילים מתמלטים מתחת לאצבעותיו ומהדהדים בכל המחנה... התיאר לו מישהו, כי היו אלה צלילי האקורד האחרון של ימי השקט?

יום שלישי, 27 באפריל.

בחמש אחר-הצהרים הגיעו פתאום משוריני הצבא הבריטי, הקיפו את בתי-המשטרה וכיונו את לועי התותחים אל המחנה.

אותה שעה גילתה התצפית „עלילה” דרמטית למדי: הדגל הבריטי שהתנוסס על הבנין הורד בחפזון, דלת הברזל נפתחה, ומתוכה יצאו השוטרים הבריטיים, עלו בחפזון אל המשורינים ונסעו להם כלעומת שבאו — לבסיס הצבאי בבית-שאן. הידיעה חלפה כברק: „הם פינו את המשטרה!”

המאורעות התפתחו בקצב מהיר עד אין לשער. כיתות מן הפלים שלנו מיהרו בריצה ובלי לאבד רגע נכנסו למשטרה כהרף-עין.

צרות-המפתחות היה מונח על השולחן. סימני חפזן ומנוסה היו ניכרים בכל. כך מסיימים הבריטים את תקופת שלטונם. ללא הודעה, בהיבא, סיום של תוהו-ובוהו, והשוטרים, שכל-כך התפעלו ממפעלינו, — העשו משהו? הם לא ראו צורך לעצמם להודיענו. אפשר ששירותם היחידי היה שלא הזמינו את הכנופיות ולא מסרו בידיהם את המפתחות, אך גם בכך אין בטחון. כי התכונה מסביב היתה-גדולה.

אפילו עולב זה לשלטון הבריטי יזכר תמיד, כאשר יזכרו לזראון-עולם כל פשעי השלטון ותכניו וכל אשר עוללו לנו בארץ הזאת.

אך הסתדר ה"פלים" בבית-המשטרה, נעל את בריחי הדלתות והתיצב הכן להתקפה, התחילו יריות הטרדה מכיוונים שונים אל המשטרה והמחנה.

אף-על-פי שהילדים היו בראש דאגתנו, על כל פנים לא עלה כלל על דעת איש שיש להוציאם מן המקום מיד. מוכנים היינו להתקפות רגילות של כנופיות, ולא שיערנו, שאנו עומדים לפני קרב-תותחים של צבא סדיר. המקלט הכללי הגדול עוד עמד בעצם בניתו, ואי-אפשר היה להשתמש בו. אך כיון שחזקה האש, הועבר חלק מן הילדים למקלט המטה, שהיה אמנם מקלט בטוח, אך קטן וצר מהכיל את כולם. הבלתי לוחמים רוכזו בחדר-האוכל, שם פעלו גם הטלפון וקשריו. סידורים אלה לא היו אידיאליים, אך לא היתה ברירה.

עם זאת יש לציין, כי כל עמדות הלוחמים ורוב תעלות-הקשר הוכנו מבעוד זמן, אף כי בקטעים מסוימים, חשובים למדי, לא נחפרו תעלות, דבר שהכביד, כמובן, על מערכת ההתגוננות. במצב זה מצאה את גשר ההתקפה הגדולה של חילות. עבדאללה.

ברגע האחרון הגיעו שלוש מכוניות-תגבורת מעמק-הירדן, צורפו מיד לעמדות ועמדו להישלח בחזקת תגבורת לבנין המשטרה.

עם חשכה מבחינים אנו במשוריינים נושאי תותחים, המתקרבים לאיטם בכביש העובר למחנה ומתייצבים ליד הגשרים במרחק 80—100 מטר מעמדותינו. קרוב לשמונה בערב פתח הלגיון העברי-ירדני באש תותחים על המחנה, וכך התחיל מחול האש...

רעמי תותחים ושריקת פגזים, תקתוק מכוונות, זמזום כדורים ונפץ מרגמות, — כל אלה חברו יחדיו לתזמורת-אימים, כשאש רקיטות מאדימה את החצר הנפגעת.

לאחר משמר-העמק היתה גשר הישוב הראשון שבא במגע עם צבאותיו הסדירים של האיוב, אשר על כן מבחינה נפשית באה התקפה זו על הקבוצה במפתיע. האש החזקה שניתכה על שטח קטן ומטוח קרוב ביותר דהימה אף את החיילים, שהיו בחזיתות במלחמת העולם השניה. "אין זו חזית רגילה, אמרו. — זוהי אש גיהנום". ואכן, ילא העט לתאר את אשר עבר עלינו בלילה. לא הערכנו, כנראה, את גודל הסכנה, ואולי — טוב הדבר שלא הערכנו...

אין לתאר את תנאיה הקשים של המפקדה. כאמור, הובאו למקלט-המטה רוב הפעוטות. המפות, האלחוט, ציוד המטה, מעורבבים היו בתלי תלים של היתולים, כדי חלב, סירי לילה ובכיות קורעות לב, ומכאן צריכות היו להנתן פקודות-הקרב. רעמי תותחים ונפץ המרגמות הכבדות, צריחות הפעוטות, שלא תפסו את פשר הסיוט, יכלו לערער את

שיוף המשקל בנפשו של כל אדם, מכל שכן בנפשם של אלה שמעמסת הקרב על שכמם. קשה לשער שבזמן מן הזמנים נפל בגורלו של איזה מטה צבאי לפעול בתנאים "אסטרטגיים" כאלה.

בחדר האוכל, שנראה, משום-מה, מוגן יותר בזכות קירותיו העבים, רוכזו הבלתי לחמים. כולם נצטופפו בפינה שנראתה, משום מה, מוגנת ביותר. קצתם התעקשו לחסות דוקא תחת כנף הפסנתר הגדול והחדש, וקצתם מצא לו "מחסה" מתחת לשולחנות, ואמנם, היה לכך יסוד הגיוני, כיון שבעד החלונות זמזמו ושרקו כדורים ופגזים, ורק בדרך נס לא נתפוצצו בפנים. הרקיטות האדומות שהוצנחו ושהו שעה ארוכה הטעונו לחשוב שנפלה דליקה במחנה.

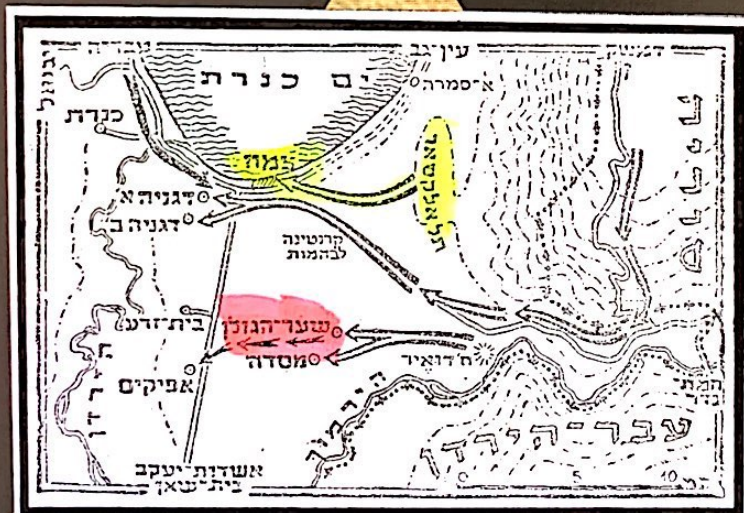
הטלפון, הקשר החיצוני היחיד עם העולם, פעל לפי שעה, אבל היו קשיים במסירת הידיעות בטלפון, לפי שאסור היה לדבר בו עברית, כי "אוזנים לכותל".

פגזי המרגמות התחילו להתפוצץ על גג הרעפים, והיתה סכנה לאנשים, אבל לא ידענו לאן לפנותם. והנה פגע פגז במטבח, ורסיסים ממנו הועפו לחדר-האוכל, פגעו באחד החברים, עולה חדש, ופצעוהו ברקתו. "העורה הראשונה" הגיעה לחדר-האוכל בחירוף-נפש, תחת מטר הפגזים והכדורים. עוד הרופא מטפל בפצוע, וקשרים הגיעו מן העמדות הקדמיות שעל הגשר והודיעו על פצועים רבים.

הקרב בו השתתף ונפל שמואל ז"ל

פריצח קו ההגנה בצמח

ב־0430 החלה הרעשת צמח, שער־הגולן ומסדה, שגברה והלכה מרגע לרגע. בעת
ההיא נפרסו כ־30 שריונים מסוגים שונים (ביניהם טנקים) בקשת רחבה מסביבות המחנה
עד לבסטין, והחלו להתקדם בפיוור לעבר צמח. היל־הרגלים הסורי לא השתתף הפעם
בהתקפה, אלא חנה ממרחק. ההרעשה ערערה את בתי החמר, ששימשו מסתור למגינים.
ההפירות לא היו עמוקות במידה מספקת, שוחות רוכאים בלבד, שחסרו כל כיסוי־ראש.
אנשים רבים נפגעו. ביניהם מפקדים. השריונים התקדמו תוך כדי הצלפת פגזים לעבר
העמדות. אחד התותחים הא.מ. שהוצב כנגד כלי הרכב, נפגע והוצא מן השימוש. הטנקים
המתקרבים מדרום איגפו את השכונה שמעבר לתחנת הרכבת. באוה שלנו, שהטיחה אש
מאחד הבתים, נטלה את חשקו של היל־הרגלים הסורי לנוע, כן האיטה מעט את קצב
התקדמותו של השריון. אבל, לא לזמן רב. ההרעשות שבאו בכיוון ישיר והאיגוף שמדרום
אילצו את המגינים לנטוש את עמדותיהם ולהתהיל לצאת מתוך צמח. כשלא ניתן להוציא
מתוכה את כל הפצועים. השריונים כיסו באשם את הרחובות והמפלשים שבין הבתים.
בתופת אש זו קשתה הנסיגה. האנשים זחלו בין הבתים ובקוצים ומספר הנפגעים נחרבה
והלך.

מכשלונו התקפתנו על צמח ועד לראשית מאי, עמדה משטרת צמח להעזוב על ידי הבריטים. ברור היה שבנין זה עלול לשמש קרש-קפיצה בין לגבי ישובי עמק-הירדן באם ייתפס על ידי הערבים, ובין לגבי ערביי צמח אם יהיה בידינו. על כן כה רבתה התכונה לקראת יום הפינוי, קויים מגע של קבע עם אנשי המשטרה, כדי לדעת מראש על יום הפינוי, ומחלקה בפקודו של מוטקה פלונסקי ז"ל (נהרג אחר-כך בקרבות סג'רה) חנתה בדגניה א', מוכנה להקרא בכל רגע לבוא להשתלט על הבנין.

ב-27.4.48, בשעה 18.00, הודיעה התצפית, שהבריטים עזבו את המשטרה. עבר זמן-מה עד שהספיקה המחלקה להתארגן ולצאת לשטח, ובינתיים נתפס בנין המשטרה ע"י הערבים. נראה היה בעליל, שהבריטים הודיעו לערבים על מועד יציאתם, כי מיד, עם צאת אחרון האנגלים, נכנסו הערבים לבנין.

כשנמצאה המחלקה לפני הקרנטינה הישנה, 400 מ' צפונית-מערבית למשטרה נפתחה עליה אש מן הבנין. המחלקה נפרסה והמשיכה להתקדם. בהסתערות זריזה הצליחו האנשים לתפוס את בנין בית-הספר הסמוך למשטרה. כל הנסיונות להמשיך ולהתקדם לעבר המשטרה נכשלו מחמת האש שנורתה מן הבנין, אש שהלכה וגברה (כנראה שהגיעו לאויב תגבורות נוספות). אותה שעה נפתחה אש גם מכיוון צמח גופא. המחלקה נתבססה בביה"ס וענתה באש.

מדגניה יצאו שתי כיתות פל"ם אשר תפסו את טחנת הקמח ההרוסה שמשמאל לכביש. מעמדה חדשה זו אפשר היה לכסות באש את הכניסה למשטרה ולמנוע מן האויב את הכניסה והיציאה מהבנין.

בינתיים החשיך היום. ברור היה, שבלי פריצת קיר הבנין בחומרי נפץ לא נוכל לחדור פנימה. חומרי הנפץ הובאו לדגניה בערב מאשדות-יעקב וסודרו ב-4 תרמילי גב, שכל אחד מהם הכיל מטען של 20 ק"ג. סידורי ההפעלה היו-פרימיטיביים (ע"י הצתת פתיל מלוכסן-החיתוך). עם חשכה יצאתי מדגניה עם שתי כיתות: "סבלים" נושאי-חומר ואבטחה להם.

הגענו לבית-הספר. פגשתי את מוטקה פ., שהיה המפקד במקום, והלה הודיעני שזחל אל הגדר המקיפה את הבנין ופרצה במספרים, על מנת להכשיר פריצה בכוח רב יותר. קבענו שתי כיתות שירתקו את המשטרה מצד צפון-מערב, ואלו כיתה שלישית עם כיתת פל"ם — יפרצו לבנין מצד מערב. אל היחידה הפורצת צורף חבלן ושלושה

"סבלים". כיתות הרחק פתחו באש, על מנת להסיח דעתו של האויב ולהטות אליהם את אשו, ואותה שעה התקדמה יחידת הפורצים אל בנין המשטרה, וחלנו לאורך הגדר וחיפשנו את הפריצה. כשמצאנוה לבסוף, נתברר, שרק כמה חוטים מן הגדר נחתכו, ולמעשה היתה הגדר סבוכה בקונצרטיות ותיל רב.

אותה שעה נפצע מכדור תועה אחד הפורצים והחל לצעוק. צעקותיו גילו את מקומו לאויב, והוא התחיל לכוון אלינו את אשו. האנשים נסוגו מעט (הסבלים ברחו לגמרי). תפסתי תרמיל עם חומר נפץ והטלתיו כבונגלור על הגדר. הרחקנו את יתר התרמילים והפעלתי את המטען.

מיד עם התפוצצות הגדר, התקדמנו, ועמנו שאר התרמילים, דרך פרצת הגדר והנחנו את חומר הנפץ ליד הקיר. הפתיל הוצת, ואנו נסוגנו לעבר בית-הספר.

נשמעה התפוצצות. הודעתי למוטקה שעליו לצאת עם יחידתו ולפרוץ לבנין. היחידה יצאה, כעבור זמן-מה שמעתי קריאות: "אין פריצה! לסגת!" הודעתי לחבלן, שיראה ליחידה את מקום הפריצה. יחד הצטרפנו לכוח הפורץ ונכנסנו ראשונים לתוך הבנין. ראינו את הערבים יורדים במהירות ממגדל המשטרה. יריתי אליהם כמה כדורים באקדחי חורקתי רימון לעברם. מיד שמעתי את מוטקה קורא אלי: "רימון!" — הסתכלתי סביבי, אך לא ראיתי דבר, אותה שעה אירעה התפוצצות על ידנו. רפאל החבלן נפצע פצע קשה בגבו. בינתיים פרצו הכיתות פנימה וטיהרו את הבנין. ערבי אחד נהרג ואחד נשבה. השאר הצליחו להמלט. מדברי השבוי נתברר, שבמשטרה היו 25 רובאים ומקלע אחד. בלילה נורו עוד כמה יריות מן הכפר לעבר המשטרה, אך לפנות בוקר ברחו ערביי צמח מן העיירה. אנשינו חדרו לעיירה וסרקוה. לא נמצא איש עד הקרנטינה החדשה.

היחידות היו קשורות ביניהן לבין עצמן וביניהן והפיקוד ע"י מכשיר קשר בעל
אנטנות קצרות. דבר שגרם כמה פעמים להפסקת הקשר.

ב-10.5.1948 בלילה יצאו יחידות הפעולה מעין-הנציב. מחלקה בפיקודו של חנוך
ר. ומשורין יצאו לתפוס עמדות חסימה בין אשרפיה לפרואנה. שאר שתי המחלקות עלו
על אשרפיה. התנגדות האש היתה חלשה, והמגינים נסוגו מיד לכיוון פרואנה. מחלקה
אחת הושארה במקום, ואלו לשניה ניתנה פקודה להתקדם עד המשורין לצד פרואנה. מחלקת
ה. שלא נתגלתה עדין הופנתה לעמדת הסתערות ממזרח לכפר. המשורין התקדם, תוך
פתיחת האש. לעבר הכפר וקיבל תשובת-אש באגפו. התנגדות זו שותקה עדי-מהרה.
ומחלקת ח. פרצה פנימה והחלה לסרוק את הכפר. המקום היה ריק. נראה היה שהושביו
כרתו מיד עם תחילת ההתקפה על אשרפיה. המחלקה תפסה עמדות אבטחה במבואות
הכפר מדרום, והחבלנים שהגיעו מיד אחריה החלו לפוצץ את הבתים. פלוגת העבודה,
שחנתה בעין-הנציב עם חומרי ביצורים, יצאה לפרואנה להקים מחסום לרוחב הדרך
וגדרות-תיל. בגמר העבודה, הושארה במקום מחלקה אחת, והנותרות חזרו לבסיסן.

העובדה ששלב זה של הפעולה נסתים בהצלחה, ללא נפגעים, וביחוד כשלהבים
היתה זו פעולה ראשונה, השרתה הרגשת בטחון, ואמונה רבה ביכולתנו.
הצעד הבא היה כיבוש תל-אל-חוסון והמשטרה. החלטנו לותר בשלב זה על
כיבוש המשטרה, כיון שיצריך כוחות גדולים מכפי שהיו לנו בשביל שתי המשימות.
לעומת זאת — תל-אל-חוסון שולט על העיר יפה ואפשר היה לצלוף ממנו, להטריד
ולרתק את אנשי-העיר, ובאם לא יכנעו נמשיך בהתקפה לפי התכנית.

ב-11.5.48 לפנות-ערב נערכו הכוחות להתקפה על התל. מחלקה אחת שימשה
בחזקת רתק ברכס שמצפון לתל. לרשותה היו 2 מקלעים, מרגמת, "דוידקה" ו-4 פגזים
לריכוך המשלט והפחדת הנצורים בעיר. שתי מרגמות "3 הוצבו ליד בריכות הדגים של
שדה-נחום, שמתפקידן היה לרתק את המשטרה ולהטריד את העיר. לאותו תפקיד עצמו
צבה מכונת ירייה בבנין העתיק שליד תחנת הרכבת. ששימשה גם את עמדת הפיקוד.

כיבוש התל הוטל על שתי מחלקות בפיקודו של ברשי. שתי המחלקות הפורצות
נצו בחשכה לעבר מטרתן. שקט שרר מסביב. בהגיע המחלקות לואדי שלפני התל — היא
נקודת העצרות — ניתן האות באלחוט, ופגז "דוידקה" בן 40 ק"ג הוטל אל שפתו העליונה
של התל. ההתפוצצות האדירה הרעידה והאירה את כל הסביבה. ניתנה הוראה להטיל עוד
שני פגזים קטנים, והמקלעים פתחו באש על התל. לתזמורת זו נצטרפו שתי מרגמות "2,
שהיו למחלקות המסתערות, וכן פתחו שאר כלי הנשק באש ריתוקם על המשטרה והעיר.
בהחל אחת המחלקות להסתער בצעקות אל המדרון התלול מצד צפון — הופסקה אש
מחלקת הרתק. כעבור חצי שעה נכבש התל. עם סיום ההתקפה פתחו עמדות האיב בעיר,
באש לעבר התל. אחד החיילים נפצע. אנשינו השיבו אש.

בשעה שאנשינו ניהלו את הקרב על התל, התקשר המג"ד בטלפון, (שעדין מחובר
היה למחנה "גדעון"), עם נכבדי בית-שאן. נוסף למלחמה הממשית התנהלה גם מלחמה
פסיכולוגית. בשיתות אלו הוגבר רושם הכוח התוקף את העיר שאים למחותה באם לא
יכנעו. כיון שנוכחו הנכבדים לדעת, שסיכוייהם לקבל תגבורת ועזרה היו קלושים, —
נכונו למשאומתן על כניעה. ליחידות הצרות ניתנה פקודה להפסיק את האש ועם זאת
למנוע כל עזיבה של ערבים את גבולות העיר.

לקראת המו"מ ולשם הגברת הרושם הובאו משדה-נחום צנורות גדולים, ו"מומחי"
ההסוואה ידעו לביים הצגת "תותחים" לראוה, הנכונים ל"הפגיו" את העיר.

בבוקר ה-12.5.1948 נערכה הפגישה בתחנת הרכבת. הנכבדים היו מדוכאים למדי.
באנו עליהם בתנאינו: מסירת כל כלי הנשק והמכונות והסגרת כל הלוחמים הזרים
שהיו בעיר. הם ביקשו שהות, כדי להמלך בדעת התושבים ולקבל תשובה מג'נין. עם
זאת לא הפסקנו מהכנותינו לקראת ההתקפה הישירה על העיר, למקרה שערביי בית-שאן
לא יסכימו להכנע.

ימות האצטבה

- 10.5 — יחידות נדוד "נדעון", שמעלו בעמק בית שאן, תקפו בלילה וכבשו את אשוריה ופרגונה שמדרום לעיר בית שאן.
- 11.5 — עם ערב נכבשה צפת כולה בידי יחידות "יפתח".
- 12.5 — העיר בית שאן נכנעה בפני כוחות "נדעון", לאחר שיחידותיו כבשו את תל אלוטון, החולש על העיר מצפון.
- יחידה מ"ברק" שסירה את פתח ואדי אליזמה נתקלה במחלקת ערבית, גרמה לה כמה אבדות ונסוגה לכטיסה.
- טירוף, טולע, זוזתו ומעור נתספו עיי יחידות של "ברק"; הכשרים היו נטושים מיושביהם.
- 13.5 — בנסיגתם שבהרי אסרים נכבשה עיי יחידה מ"דרור".
- 14.5 — חבלי נדוד "נדעון" סוצצו את גשרי ואדי בלעה וסקעת.
- כוחות החטיבה ערוכים בעמדותיהם לקבל את פני הפלישה המתקרבת.

...והתגובה שבאה בעקבותיה

ב־30 באוקטובר 1960 הגיע מכתב אל מזכיר דגניה א':
רצוף כזה מועבר אליכם העתק מכתבו של ק/ 36231 רס"ן דוד ורחיה בקשר למאמר
שהופיע בעיתון "כמחנה" (6525) מ־18 אוקט' 60 על ההתקפה על הדגניות במאי
1948.

עורך נכבד,

1. קראתי בעיון רב את מאמרכם על ההתקפה על הדגניות במאי 1948, שהופיע בעיתונך מס' 5 (6525) 18 אוקי 1960.
2. הרשני להעיר מספר דברים לכתבה זו ולהצביע על כמה זיופים גסים.
3. מסופר שחבר משק, שלום הוכבאום, חיסל את הטנק הסורי שפרץ לעבר המשק ועודנו עומד שם עד היום.
4. להלן הפרטים המדויקים שהתרחשו כאותו יום גורלי בדגניות.
 - א. הייתי סגן מפקד מחלקה בגדוד 23 פלוגה ד' מחלקה 15, שהגיע למשק יום לפני ההתקפה הנוכחית.
 - ב. מפקד המחלקה שלי ראובן פקר (כיום מהנדס וגר כאפקה ליד תל־ברוך), שראה התקרבות טנקים למשק, שלח אותי לבדוק את הנעשה.
 - ג. יצאתי לסיור לחלק המזרחי של המשק, והבחנתי: כטנק בודד ליד חפירת המגן יורה לכיוון המשק במקלעו כשהוא לא בתנועה. חורתי ודיווחתי על כך למפקד המחלקה.

ד. ממנו קיבלתי פקודה מפורשת להשמיד את הטנק.

ה. צירפתי אלי את טורי מימון רחמים עם מקלע ברויזאני לפצע המשימה, כשברשותי שני רימוני מילס ורובה.

ו. הגעתי לטנק כשאני התקדמתי בתעלת הקשר עם מימון רחמים. ציוויתי למימון לתפוס עמדה עם המקלע שיוכל לחפות עלי, ואני התקדמתי ווחלתי מתחת לגחון הטנק בחלקו הקדמי.

ז. דפקתי באבן על גחון הטנק ונכנסתי בשיחה (בערבית) עם הצוות. דרשתי כניעתם. אחרי הבטחה שלא יאונה להם כל רע הסכימו לנטוש את הטנק ולהיכנע.

ח. מפקד הטנק פתח מדף הצריח ורצה לצאת ממנו. באתו זמן פתחה כיתה כפיקודו של מ"כ יאיר ליפשיץ (יליף) - כיום נמצא בכורמה - שהיתה בעמדות כ־200 מטר ממקום הימצאו של הטנק, באש רובים ומקלעים כי לא היתה מוכנת להם כוונתו של צוות טנק האויב להיכנע.

ט. מפקד הטנק שלף אקדחו, ירה ברחמים מימון ופצע אותו ברגלו, ואז על סיפון הטנק טיפסתי, וורקתי רימון בתוכו. קפצתי אחרי מחסה, והטנק התפוצץ והמשיך לכבוע.

י. לקחתי אחרי זה מיד את רחמים מימון הפצוע למרפאת המשק, ומסרתי אותו לטיפולם. חורתי מיד לטנק הבער על מנת לעמוד על המתרחש.

יא. מפקד הטנק היה ללא רוח חיים, כולו שרוף בחצי גוף התחתון, לקחתי את אקדחו (נמצא עכשיו בידי ראובן פקר כמתנה ממני), והורדתי את הגוויה מהטנק. יב. אחרי המעשה הזה חורתי למימ שלי ודיווחתי לו על כל הנעשה, שהוא גם היה עד ראיה לו.

יג. כמשך כל הפעולה הזו לא נראה כל חבר משק או אנשים אחרים בגדה זו ופרט לכיתתו של יאיר ליפשיץ בעמדות אש.

5. אשמח מאוד שיגלו יומה ויומנו את כל תלונות כדבר הנזכרים דלעיל על מנת לברר סופית פרשה זו ולהעמיד את האמת על מקומה.

6. לשתיקתי עד כה כמה סיבות והן:

א. עד כה (תאריך הופעת מאמריך) לא נזכר ונכתב באף מקום שמו של מחסל - הטנק.

ב. זומנתי ב־1950 יחד עם חברי למחלקה לדגניה להבהרת הפרשה, אבל הברור לא התקיים.

7. מפקד משק דגניה באותה תקופה (ראובן פקר, מפקד מחלקתי, יודע מה שמו).

א. דוד צור, מ"כ למחלקתי, גר לחיפה, בקרית אליעזר 8, נהג אשד.

ב. ראובן פקר, כנוכר במכתבי דלעיל.

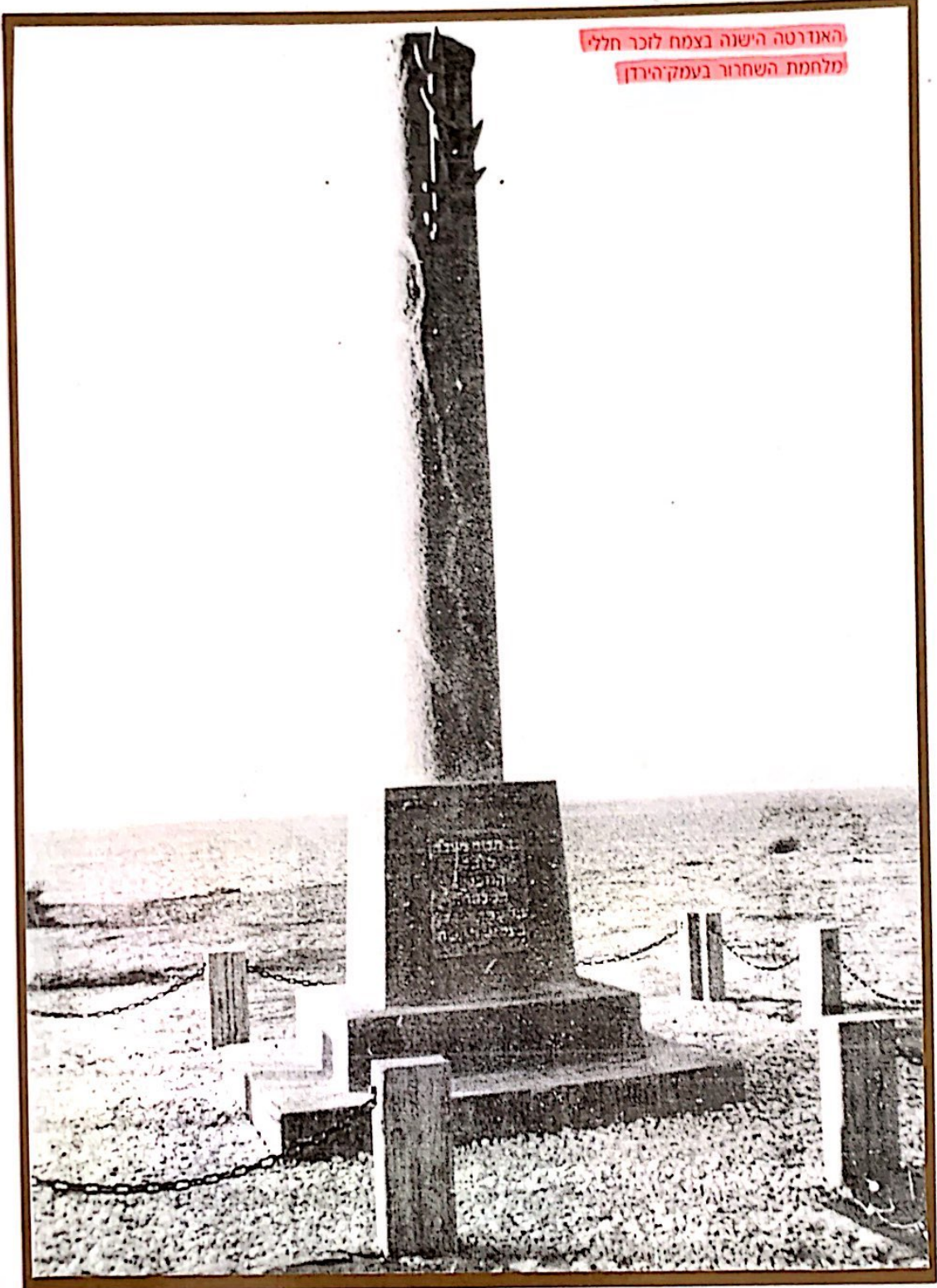
ג. מפקד הפלוגה מנחם קנטור, מהנדס בתל־אביב.

ד. רחמים מימון, שנפצע בעת הפעולה, גר בחיפה, חנות ירקות עיי שוק תלפיות.

ה. יאיר ליפשיץ - כיום בכורמה.

חייל צה"ל על רקע משטרת צמח - המקום שממנו יצאו הסורים להתקפה על דגניה

האנדרטה הישנה בצמח לזכר חללי
מלחמת השחרור בעמק הירדן

ת.נ.צ.ב.ה.
שמואל מיכלסון
1921-1948

...אך נצבור את כולם
את יפה הבלגית והתואר
כי רעות שכבשות, לעולם
לא תיתן את לבן לשכוח.
אהבה מקודשת בדם
את תשובי ביננו לפרוח.
חיים גלי.